

Vejledning for emnet færdselslære

De lovgivningsmæssige rammer for Fælles Mål er med lov nr. 1445 af 12. december 2017 blevet ændret med henblik på en lempelse af bindingsgraden ved at reducere antallet af Fælles Mål. Dette er gennemført ved, at færdigheds- og vidensmålene i Fælles Mål er gjort vejledende, således at de bindende elementer i Fælles Mål nu udgøres af fagformål, kompetencemål samt færdigheds- og vidensområder. Denne undervisningsvejledning er blevet gennemskrevet i maj 2018 med henblik på, at undervisningsvejledningerne for fag og emner formelt set er i overensstemmelse med de ændrede lovgivningsmæssige rammer om Fælles Mål.

Frem mod skoleåret 2019/20 vil der blive gennemført et mere omfattende arbejde med at revidere læseplaner og undervisningsvejledninger. Dette skal understøtte, at disse i højere grad tager afsæt i de politiske intentioner bag ændringen i rammerne for Fælles Mål samt anbefalingerne fra rådgivningsgruppen om Fælles Mål. Dette vil bl.a. betyde, at læseplaner og vejledninger ikke i samme grad som tidligere vil fokusere på arbejdet med mål som udgangspunkt for tilrettelæggelsen af undervisningen. Det vil i denne sammenhæng bl.a. blive tydeliggjort, at mål er en didaktisk kategori ud af flere.

1. Det obligatoriske emnes identitet og rolle

Børn færdes selvstændigt i trafikken som fodgængere eller cyklister, dvs. som såkaldt bløde trafikanter. Det betyder blandt andet at de er sårbare i forhold til de kræfter, som bevæger sig i trafikken omkring dem.

Deres færden skal ses i et bredt perspektiv, idet børn opholder sig, leger og færdes mange steder i løbet af en dag. Det kan være mellem hjem og skole, til og fra fritidsaktiviteter, mellem venner, i skolegården eller på tur i undervisningen.

God fysisk planlægning af trafikmiljøet samt personlige sikkerhedsforanstaltninger, såsom reflekser, cykelhjelme og lygter, gør en stor forskel i forhold til at forebygge trafikulykker. Her er det vigtigt, at barnet lærer at forstå nødvendigheden og brugen af disse foranstaltninger. Men det fjerner ikke den enkelte trafikants ansvar for at færdes sikkert, dvs. overholde færdselsloven, vise hensyn og være agtpågivende i trafikken.

Størstedelen af trafikulykker skyldes trafikantens adfærd. Ofte fordi trafikanten begår fejl, uden det er hensigten, fx er uopmærksom pga. distraktorer, ikke orienterer sig eller ikke reagerer tilstrækkeligt i forhold til situationen.

Undervisningen i færdselslære skal give alle børn forudsætningerne for at blive sikre trafikanter – både nu og i fremtiden. Eleverne skal via viden og færdigheder opnå kompetencer til at kunne færdes sikkert og passe på sig selv i trafikken. Dette kræver

indsigt, træning og erfaringer med at færdes i trafikken. Børnene skal gradvist udvikle deres forståelse af, hvad trafik er, og hvad den kræver af dem i forskellige situationer. De skal lære de grundlæggende færdselsregler for deres færden, men at færdes i trafikken kræver mere end det. At færdes sikkert i trafikken kræver også en forståelse for, at trafik er noget, der foregår i et samspil med andre trafikanter. Det betyder, at børn har brug for at udvikle kompetencer som opmærksomhed, ansvarlighed og evne til at aflæse medtrafikanter.

En del af færdselslære er, at eleverne lærer at hjælpe, hvis der sker en ulykke i trafikken. Eleverne skal opnå en bevidsthed om nødvendigheden af at hjælpe sig selv og andre, samt opnå viden og kompetencer til at kunne reagere og handle hensigtsmæssigt, hvis de kommer ud for eller er vidne til en ulykke. Udgangspunktet er, at eleverne lærer at yde omsorg, skabe tryghed og overblik over situationen og at hjælpe i det omfang de magter afhængig af alderstrin.

1.1 Selvtransporterende børn

Undervisningen har som mål at lære eleverne at færdes. Vægten i undervisningen skal derfor lægges på positive oplevelser samt aktiverende og praksisnære aktiviteter. Formålet er, at eleverne skal få lyst til at færdes i trafikken. Vi skal ikke indgyde dem angst, så de ikke tør vove sig ud. På den anden side skal eleverne opnå et realistisk billede af, hvad de selv kan klare, og hvad de må forvente eller i værste fald frygte fra andre trafikanter.

Eleverne skal arbejde med, hvordan de undgår at bringe sig selv i farlige situationer, og de skal lære, at det ikke er nok at stole på de andre eller at holde på sin ret i trafikken. Derfor må de lære at være forudseende, at træffe deres egne forholdsregler og at handle hensigtsmæssigt.

På den måde er undervisningen i færdsel med til at ruste børnene til at blive selvtransporterende fx til og fra skole. Dette vil tilmed have en positiv afsmitning på deres sundhed og koncentration i den øvrige undervisning.

1.2 Aldersrelateret undervisning

Undervisningen skal tilpasses elevernes fysiske og psykiske formåen på de forskellige klassetrin. Børnene skal gradvist lære at færdes sikkert som selvstændige og ansvarlige trafikanter, og undervisningen bør ske progressivt gennem hele skoleforløbet i forhold til, hvad børnene kan overskue og magte.

De mindste elever har eksempelvis svært ved at sætte sig i de andre trafikanters sted, hvorfor undervisningen især skal have sigte imod dem selv, og hvad de kan gøre for at færdes sikkert i trafikken. Efterhånden som eleverne opnår større modenhed og evne til at

se og analysere komplicerede sammenhænge, er andre trafikanters synsvinkler også en vigtig del af undervisningen. Eleverne skal lære at forstå sig selv som aktive medspillere i det sociale samspil i trafikken, og at deres valg kan få konsekvenser for andre mennesker, ligesom andres valg kan få konsekvenser for dem. Hvor undervisningen i de yngste klasser har fokus på regler og konkrete manøvreferdigheder i trafikken, skal den på mellemtrinnet og i de ældste klasser i højere grad handle om elevernes ansvar for sig selv og andre.

I undervisningen i ulykkeshåndtering er udgangspunktet for de yngste elever, at de lærer at hjælpe og yde omsorg ved små dagligdags uheld, som sker i forhold til deres færden i trafikken og i forhold til deres fritidsaktiviteter. De skal eksempelvis lære at råbe om hjælp, at hente en voksen og at trøste den tilskadedkomne. Først på de ældre klassetrin kan man forvente, at eleverne kan magte at handle mere direkte i forhold til tilskadedkomne og ulykkessituationen.

1.3 Varieret og anvendelsesorienteret undervisning

Vi færdes alle dagligt i trafikken, hvorfor det er oplagt at lade undervisningen i færdsel tage udgangspunkt i det virkelighedsnære og i situationer, som eleverne kender fra deres egen hverdag. De fleste elever kan fortælle om udfordringer og hændelser på skolevejen, som er en væsentlig del af deres hverdag, og det er oplagt at lade undervisningen tage udgangspunkt i denne.

Ligeledes er fritiden en vigtig del af børnenes hverdag, og her bruger børn ofte forskellige transportmidler, fx løbehjul, skateboard, rulleskøjter m.v., som kan indgå som en del af undervisningen.

Emnet i sig selv inviterer til at lade konkrete og praksisnære aktiviteter være udgangspunkt for undervisningen kombineret med teoretisk viden. Eleverne skal afprøve tingene på egen krop og derved bringe flere af deres sanser i spil. For mange børn kan det være svært at forstå meningen med en mundtlig forklaring eller instruktion, og det er vigtigt at undervisningen er så konkret og handlingsanvisende som muligt.

De skal eksempelvis ud at gå på de veje, man taler om, og de skal opleve det vejkryds, de skal lære at passere. Eller de skal via simuleringer og rollespil øve sig på at danne sig et overblik over en ulykke, lære at tilkalde hjælp samt afprøve at lægge i stabilt sideleje, at kontrollere for livstegn og standse blødninger. De skal med andre ord have lov til at prøve teorien af i praksis – og at lave teorier ud fra deres oplevelser i praksis.

Eleverne kan også arbejde ud fra en undersøgende tilgang, hvor de udforsker deres nærmiljø og den faktiske adfærd i deres lokalområde. Her vil det være oplagt at lade eleverne anvende digitale hjælpemidler og relevante apps.

Også i udskolingen er det vigtigt, at undervisningen er konkret og tæt på elevernes hverdag. Undervisningen skal indeholde situationer, som de kan relatere til deres egen

virkelighed, og som fordrer til refleksion over egen livsstil og ansvarlighed. Når elever fx har været ude og lave observationer og optællinger til statistisk bearbejdning ved en lyskurv i lokalområdet, vil der være personlige oplevelser og faktisk grundlag for analyse, vurdering og personlig stillingtagen: Betyder rødt lys stop?

2. Undervisningens tilrettelæggelse og indhold

Færdselslære er et obligatorisk emne fra børnehaveklasse til 9. klasse. Der er ikke regler for, hvornår og i hvilken sammenhæng færdselslære skal indgå i undervisningen, men det skal indgå som emne i undervisningen i de obligatoriske fag og i tværfaglige forløb, hvor det er muligt. Færdselslære skal tages op regelmæssigt gennem hele skoleforløbet, og det er vigtigt at fastholde fokus i de ældste klasser, idet ulykkesstatistikkerne understreger, at det hovedsaglig er de ældre skolebørn og unge, der kommer til skade i trafikken.

Det kan være en fordel, at den enkelte skole fastlægger bestemte aktiviteter, fx gåprøve, cyklistprøve samt et temaforløb i udskolingen på bestemte tidspunkter i skoleforløbet. Det kan skabe en god tradition på den enkelte skole. Disse aktiviteter skal ikke ses som enkeltstående, men som integrerede dele af et undervisningsforløb, ligesom de skal suppleres med forløb, der indgår i den almindelige undervisning i naturlig sammenhæng med fagene.

2.1 Fagligt og tværfagligt

Færdselslære har mange tværfaglige snitflader og kan integreres i undervisningen i de obligatoriske fag ud fra tre indfaldsvinkler: Færdsel som selvstændigt emne, færdsel som en del af tværfaglige emner og færdsel med udgangspunkt i et fag.

Færdsel som selvstændigt emne

Når eleverne skal arbejde med afgrænsede kompetencer som fx at færdes til fods eller på cykel ifølge færdselsreglerne, er det oplagt at arbejde med trafikal adfærd som et selvstændigt fagligt emne. Ift. ulykkehåndtering kan det samme gælde inden for faglige områder som håndtering af knoglebrud og forstuvninger/forvridninger, hjernerystelse, sår, hudafskrabninger og næseblødninger.

Tværfaglige sammenhænge

Færdselslære har berøringsflader med andre emner og fag, både med hensyn til indhold og metoder. Emnet kan derfor i hele skoleforløbet indgå i undervisningsforløb, der er tilrettelagt ud fra tværgående emner og problemstillinger.

Et eksempel på færdselslære i en tværfaglig sammenhæng er emnet ansvar og konsekvenser i trafikken, som indgår i et tværfagligt samarbejde mellem dansk, samfundsfag og evt. kristendomskundskab. Undervisningen kan tilrettelægges ud fra

sikkerheds-, samfunds og miljømæssige overvejelser samt ud fra etiske – og eventuelt selvoplevede – synsvinkler og dilemmaer. Man kan eksempelvis tage udgangspunkt i en konkret trafikulykke, hvor eleverne skal undersøge, hvilke årsager der var til ulykken, hvilke dilemmaer de kan se, og hvilke samfundsmæssige konsekvenser ulykken kan få. Det er vigtigt, at eleverne kan relatere sig til ulykken, og at de i deres arbejde anspores til at relatere det til deres egen livsførelse og til dilemmaer, de selv oplever.

Et andet eksempel er sundhed, hvor gå- og cykelaktiviteter naturligt kan indgå som del af et tværfagligt forløb med fx idræt, natur/teknologi, dansk og billedkunst. Eleverne kan fx arbejde med, hvad en aktiv transport til og fra skole betyder for ens sundhed. Hvor meget skal man dagligt bevæge sig, hvilken betydning har det, og hvordan kan ens skolevej tælle med i sundhedsregnskabet? Dernæst kan eleverne arbejde med, hvordan man kan skabe de optimale betingelser for at flest muligt bliver selvtransporterende, når de skal i skole. Det kan udmønte sig i en kampagne henvendt til børn og/eller forældre, hvor eleverne arbejder med deres danskfaglige kompetencer inden for fremstilling og kommunikation.

Fagligt udgangspunkt

Endelig kan der også tages udgangspunkt i et fag, hvor det vurderes, at færdselsmæssige aspekter eller områder kan bearbejdes i forbindelse med faget. Eksempler på dette kan være, at lade eleverne undersøge reflekser og lygter i natur/teknologi, at beregne fart, acceleration samt foretage statistiske undersøgelser i matematik samt lade eleverne arbejde med faglig læsning eller med produktion af noveller, kortfilm eller kampagner i dansk. Ligesom eleverne kan lave cykeltræning som en del af idrætsundervisningen, arbejde med reaktionsevne og bremselængde i fysik, diskutere identitet og gruppedynamikker i samfundsfag samt arbejde med kredsløb i biologi.

Et konkret eksempel på, hvordan det færdselsmæssige aspekt kan indgå i et fag, er ministeriets eksempelprøver i mundtlig matematik. Her arbejdes bl.a. med skolevejen, hvor eleverne arbejder med modellering samt skal regne på afstand, hastighed og målestok – samt statistik og ambulancer, hvor eleverne skal sammenligne responstider, fremstille diagrammer og bruge deskriptorer.

I alle former for forløb er der gode muligheder for at inddrage it og medier samt innovation og entreprenørskab. Sidstnævnte gælder særligt, når der i undervisningen arbejdes med tværfaglige og emneorganiserede forløb.

2.2 Bevægelse

Færdselslære er et emne, hvor der er stor fokus på fysisk formåen og praktiske aktiviteter. Det i sig selv lægger op til, at bevægelse er en naturlig del af undervisningen. Ingen elever kan lære at færdes sikkert i trafikken eller håndtere ulykkessituationer alene gennem teori. Det er helt centralt, at eleverne får trænet deres færdigheder gennem øvelser og ved at komme ud i trafikken og afprøve deres færdigheder. Ligeledes har det også stor

betydning, at der ud fra situationsøvelser trænes i håndtering af specifikke skader, fx knoglebrud, forstuvninger m.m.

At blive en sikker cyklist kræver især en del kropslige øvelser. De fleste elever har, inden de begynder i skole, lært at holde balancen på cyklen. Men at cykle sikkert i trafikken kræver mere end det. Fundamentet for at blive en sikker cyklist er, at barnet kan styre, bremse, svinge, give tegn med den ene hånd og orientere sig bagud uden at miste balancen. Det kræver træning, som skal foregå i et lukket område uden trafik – fx en cykelforhindrebane i skolegården.

Når eleverne har forudsætningerne, kan den praktiske del af undervisningen rykkes helt ud i trafikken. Gåture og cykelture med klassen kan integreres som en del af færdselsundervisningen, hvor man undervejs italesætter og lader eleverne forholde sig til de forskellige situationer, klassen møder undervejs. Der er mange udfordringer og hensyn at tage, når klassen skal på cykeltur i forbindelse med undervisning. Det kræver, at en række aftaler er på plads på forhånd og en efterfølgende evaluering, når klassen er kommet hjem igen.

For de større elever kan bevægelsen indgå ved at lade eleverne være producerende. Det kan fx være dem, der udformer en forhindrebane til de yngre elever, eller de kan fx ved hjælp af PhotoStory undervise andre elever.

2.3 Understøttende undervisning

Færdselslære er oplagt at tænke ind som en del af den understøttende undervisning. Især de træningsprægede aktiviteter såsom cykeløvelser, sikkerhedstjek af cyklen samt øvelser i førstehjælpens grundprincipper kræver tid, og det vil med fordel kunne indgå i den understøttende undervisning. Det vil give eleverne mulighed for fordybelse samt give god plads til den praktiske dimension af emnet.

Denne del af undervisningen kan med fordel varetages af pædagoger samt andre ressourcepersoner.

Ligeledes vil dele af læringsaktiviteterne kunne planlægges til at indgå som en del af skolefritidsordningen eller en del af turen til fx lejrskole og ekskursioner.

2.4 Den åbne skole

At færdes i trafikken er en fast del af alle menneskers dagligdag. Mange har et erhverv, hvor de dagligt beskæftiger sig med trafik eller førstehjælp, og de vil være relevante at inddrage i undervisningen. Det kan eksempelvis være vej- og teknikforvaltningen i kommunen, som arbejder med trafikplanlægning, laver trafiktællinger m.m. Ligeledes kan man inddrage personer, der med hver deres vinkel kan belyse omkostningerne ved en trafikulykke, fx en person, der fortæller om de personlige omkostninger, et

forsikringssselskab, der kan belyse de samfundsøkonomiske omkostninger ved en trafikulykke samt redningspersonalet, der kan fortælle om førstehjælp på stedet.

En lastbilschauffør kan komme og fortælle om højresvingsulykker, og den lokale cykelhandler kan inddrages, når eleverne skal have styr på cyklens stand og lovpligtige udstyr.

På de fleste skoler kommer der jævnligt elever til skade. Typisk er elever, lærere, sundhedsplejerske, skolesekretær (som har været på førstehjælpskursus) og tilkaldte forældre involveret i ulykkeshåndteringen. Alle de nævnte personer vil have noget at byde på i en undervisningssituation om ulykkeshåndtering i almindelighed. Når det drejer sig om ulykker i trafikken, vil det også være oplagt at inddrage andre gæstelærere, såsom ambulanceredere og sygeplejersker. Desuden kan man aflægge besøg på den lokale brandstation for at tale med det tilknyttede redningspersonale, der rykker ud ved trafikulykker.

Politiet er en central og værdifuld samarbejdspartner i undervisningen i færdselslære. Overalt i landet kan politiet bistå læreren i færdselsundervisningen og er i kraft af sin myndighed i stand til at formidle trafiksikkerhed med stor autoritet. Politiet kan med fordel deltage i praktiske færdselsprøver, fx gå- og cykelprøver, samt deltage i fx lygte- og hastighedskontroller på skolens område. Politiet spiller ofte en rolle i forbindelse med de nationale og lokale færdselskampagner, som kommunen og dermed også ofte skolen deltager i.

I de ældste klasser er det en god idé at invitere politiet til at fortælle om knallertkørsel, trafik og alkohol, konsekvenser af ulykker osv. En del af politiets arbejde er at rykke ud til ulykker, hvorfor politiet også kan berette om konkrete ulykkers årsag og konsekvens.

Sidst er der organisationer som Rådet for Sikker Trafik, Røde Kors, Dansk Folkehjælp, Beredskabsforbundet m.fl., der på professionel vis beskæftiger sig med sikker trafikal adfærd og ulykkeshåndtering. Flere af disse organisationer tilbyder råd, vejledning og konkrete forløb til undervisningen samt tilbyder lærere kompetenceudvikling inden for emnet.

2.5 Organisering af færdselsundervisning

Ansvarlige for færdselsundervisning

Overordnet er det skolelederens ansvar at sikre, at der undervises i færdselslære på alle klassetrin. Dette sker ofte i samarbejde med skolens færdselskontaktlærer, skolebestyrelsen samt andre ressourcepersoner på skolen.

Skolebestyrelsen fastsætter principper for skolens virksomhed, bl.a. ift. understøttende undervisning, hvorigennem de kan fastsætte regler for organiseringen af emnet færdselslære. Ligeledes er skolebestyrelsen med til at aftale en trafikpolitik for skolen. Denne angiver bl.a. regler for færden i og omkring skolen samt planer for færdselsundervisningen, som danner retningslinjer for lærernes planlægning.

Det er klassens team, der har ansvaret for, at færdselslære inddrages som en del af undervisningsplanen, og de er ansvarlige for planlægning og gennemførelse af undervisningen. Fastlæggelsen kan med fordel foregå som en del af den samlede årsplanlægning.

Færdselskontaktlærere og andre ressourcepersoner

Det anbefales, at skolen udpeger en lærer til at fungere som færdselskontaktlærer. Dennes opgave er at rådgive og vejlede lærere i forbindelse med færdselsundervisningen. En væsentlig opgave for færdselskontaktlæreren er at inspirere og vejlede lærerne i, hvilke fag de kan inddrage emnet færdselslære i, samt hvordan færdsel kan indgå som en del af den understøttende undervisning og i en længere og varieret skoledag med ca. 45 minutters motion og bevægelse. Hvis skolen har en skolepatrulje, er det også ofte skolens færdselskontaktlærer, der er ansvarlig for uddannelse og drift af denne.

Færdselskontaktlæreren formidler kendskab til læremidler og hjælpemidler til undervisningen og giver råd om, hvordan de kan bruges i undervisningen. Dette kan med fordel foregå i samarbejde med skolens pædagogiske læringscenter. Det er færdselskontaktlæreren ansvar at holde sig opdateret på nye læremidler, tiltag og regler på området.

Det er muligt for læreren at hente råd og vejledning hos forskellige organisationer, der beskæftiger sig med sikker trafik og førstehjælp – jf. afsnittet Den åbne skole.

Involvering af forældre

Som i alt andet af skolens virksomhed er forældrenes engagement og medvirken i færdselsundervisningen af afgørende betydning. Oftest har forældrene en stor interesse i skolevej og trafik, når børnene begynder i skolen. Denne interesse bør skolen forsøge at videreudvikle til et tæt samarbejde også i de efterfølgende år.

Forældrene har ansvaret for, at børnene opdrages til og får erfaring med at færdes i trafikken, fx ved at gå eller cykle til og fra skolen. Skolens opgave er at supplere den opdragelse og viden, samt sikre at alle børn får de samme forudsætninger. Derfor er et nært samarbejde mellem skole og hjem af afgørende betydning.

Kommunikation med forældre er helt centrale i forhold til at få informeret og involveret forældrene inden for dette emne. Emner som egen sikkerhed, sikker på cykel samt risikofaktorer i trafikken er relevante punkter til et forældremøde på forskellige tidspunkter i skoleforløbet. Selv om eleverne er blevet store og selvtransporterende i trafikken, er det stadig vigtigt, at forældrene bliver informeret om deres ansvar og rolle i forhold til deres børns adfærd i trafikken. Her kan det være værdifuldt at inddrage politiet eller SSP og lade dem tale trafik i sammenhæng med andre problemstillinger med fx rusmidler, kriminalitet og knallertkørsel. Emnet ansvar og konsekvens er relevant at tage op med både børn og forældre.

Forældrene kan også involveres ved at indgå som hjælpere i forbindelse med emnedage eller emneuger eller som kontrollanter i forbindelse med gå- eller cykelprøver. Der kan i fællesskab arrangeres cykelværksted eller cykeltur, hvor en relevant faglig vinkel indgår som en naturlig del. Inden man tager af sted, er det oplagt at tale om, hvordan cyklens udstyr skal være, hvordan man færdes mange sammen på cykeludflugt og gennemgå, hvordan man skal passere de særligt trafikfarlige steder på turen.

2.6 Undervisningsdifferentiering og inkluderende læringsmiljøer

Undervisningen i færdselslære skal differentieres i forhold til elevernes fysiske, motoriske og psykiske formåen i relation til deres færden i trafikken samt i forhold til at handle ved ulykker i trafikken. Børnene skal gradvist lære at færdes sikkert som selvstændige trafikanter samt gradvist rustes til at kunne yde førstehjælp ved ulykker i trafikken.

Børns udfordringer i trafikken skifter karakter i takt med, at de udvikler sig og bliver ældre.

De yngste elever er fysisk små og har derfor begrænset udsyn i trafikken sammenlignet med en voksen samt er lettere at overse for andre trafikanter. De yngste har også svært ved at overskue komplicerede situationer, hvori bevægelige elementer og mange syns- og lydindtryk indgår. De fæstner sig ofte mere ved detaljer end ved helheden. Desuden har de svært ved at bedømme afstande og hastigheder og oplever ting egocentrisk, hvorfor de kan have svært ved at se tingene fra andre synsvinkler end deres egen.

Efterhånden som eleverne bliver ældre kan de i højere og højere grad overskue komplicerede situationer, sætte sig i andre trafikanters sted og har dermed forudsætningerne for at lære at forudsige situationer i trafikken.

For de ældste elever gælder det også, at de sjældent er særlig autoritetstro, at de ønsker at sætte deres egne grænser og ofte kun overholder regler, hvis de selv finder dem fornuftige. Det er også nu, der kommer alkohol ind i billedet og evt. lysten til at hoppe op bag på en knallert. På disse trin er det vigtigt, at eleverne oplever undervisningen som involverende og relevant. Det kan være en god idé med en tilgang til emnet, som udfordrer elevernes oplevelse af usårlighed, og som udfordrer deres opfattelse af fælles ansvar.

Undervisningen skal ikke kun tilrettelægges ud fra børnenes aldersmæssige forudsætninger. Det er også relevant at overveje, hvor meget erfaring de har med at færdes i trafikken. Der kan være børn og familier, hvor cykling ikke er en del af hverdagslivet, hvorfor nogle børn kan have større behov for manøvret træning på sin cykel end andre. Ligeledes kan der være områder, hvor knallertkørsel er et relevant problem at tage op og andre steder ikke.

I færdselslære er der stor vægt på praktiske aktiviteter, og emnet er i sig selv meget konkret og handlingsorienteret. Det i sig selv skaber gode forudsætninger for at inkludere alle elever. Særligt elever med behov for fysisk aktivitet og håndgribelige opgaver vil ofte

finde sig godt til rette, når de eksempelvis skal øve deres cyklefærdigheder eller får lov at øve sig på at lægge andre i stabilt sideleje.

2.7 Læremidler

Som noget centralt bør læremidlet understøtte en dialogisk og undersøgende tilgang til undervisningens indhold. Resultatet er en refleksionsorienteret og delvist elevstyret undervisning, hvor valg og begrundelser undervejs i arbejdsprocessen prioriteres. Denne struktur åbner for en vis differentiering i forhold til tid, tempo og arbejdsformer.

Det kræver abstraktionsevne at kunne overføre læring fra en situation til en anden. Eller at kunne overføre læring fra et undervisningsmateriale til en konkret situation. Læremidler bør derfor vurderes efter, om de indholdsmæssigt lever op til kravene i læseplanen, men det er desuden vigtigt at vurdere, om de lægger op til en aktiverende og praksisnær undervisning, som kan knyttes an til elevernes færden i trafikken og den førstehjælp, de kan få brug for at kunne.

Man kan med fordel anvende digitale læremidler, som giver rum for visuelle og auditive effekter i form af video, billeder og lyd. Anvender man digitale kort som fx Google Maps, kan man rykke elevernes virkelighed helt ind i klasseværelset, og dele af den teoretiske undervisning kan tage udgangspunkt i elevernes lokalområde.

Det kropslige element er særligt afgørende at medtænke i færdselsundervisningen, og det er vigtigt, at læremidlerne lægger op til kropslige og motoriske øvelser. Mange af færdighedsområderne kræver en del træning, og det vil være oplagt at lade eleverne fordybe sig i de praktiske øvelser i den understøttende undervisning.

Når der vælges læremidler, er det ligeledes vigtigt, at de ikke alene fokuserer på færdselslære som regelindlæring og konkrete færdigheder. En væsentlig del af emnet er at øge elevernes risikoforståelse, så de bliver i stand til at analysere og handle i potentielt risikobetonede trafikale situationer. Dette gælder særligt i forhold til de ældste elever, så de rustes til at færdes kritisk reflekteret i trafikken.

Læremidlerne kan med fordel tage udgangspunkt i nogle problemstillinger, der er velkendte eller vil blive velkendte for eleverne. Det kan fx være; hvordan kommer jeg mest sikkert fra hjem til skole, eller hvordan kommer jeg sikkert hjem fra fest?

Problemorienteringen indbefattet at få eleverne til at tænke i scenarier, vil styrke deres risikoforståelse og scenariekompetence ift. at kunne stille spørgsmålet; hvad nu hvis ... ?.

Som en ekstra gevinst kan læremidlet også have et produktorienteret element, således at eleverne forankrer deres dialog og læring i et produkt, som fx et bud på en vejkanthjulplakat eller en forældrehenvendelse.

3. Kompetenceområder i færdselslære

Det obligatoriske emne består af to kompetenceområder:

1. Trafikal adfærd
2. Ulykkeshåndtering.

I afsnittet uddybes kompetenceområderne, og der gives eksempler på, hvordan der kan arbejdes med kompetenceområderne i undervisningen.

3.1 Trafikal adfærd

Kompetenceområdet trafikale adfærd omfatter de kompetencer, den enkelte elev skal opnå for at blive en sikker og ansvarlig trafikant. Fra på de yngste klassetrin især at handle om barnets egen sikre adfærd udvides fokus på de ældste klassetrin til i højere grad også at omfatte forholdet til andre trafikanter samt ansvaret for både egen og andres sikkerhed i trafikken.

Som fodgænger

Når børn begynder at færdes alene i trafikken, er det oftest som fodgængere. Derfor bør hovedvægten i undervisningen på det første trin ligge på dette område.

Et undervisningsforløb med vægt på det at være fodgænger i fx 1. klasse skal have en nær relation til den omgivende trafik, som børnene færdes i dagligt. Børnene skal iagttage den rigtige trafik, og de skal ud i den – eventuelt i mindre grupper – ledsaget af en voksen. Før undervisningen ude i trafikken bør færdselsregler og andre opmærksomhedspunkter gennemgås i klassen, ligesom elevernes oplevelser fra den praktiske træning bør blive efterbearbejdet i klassen. Eleverne skal gøres opmærksomme på, at de, når de færdes på løbehjul eller rulleskøjter, også tæller som fodgængere. Dvs., de skal færdes på fortovet og følge reglerne for fodgængere. Færdes de på skateboard, skal de vide, at det er et legeredskab, og at det er ulovligt at færdes i trafikken på skateboard.

Eleverne skal lære at stoppe ved kantstenen, og de skal lære at krydse kørebanen rigtigt efter at have set sig grundigt for til begge sider, idet begreberne højre og venstre langtfra er sikre hos børn i 1. klasse.

På turene ud fra skolen er det naturligt, at man beskæftiger sig med de færdselstavler, som findes i nærmiljøet. Ligeledes kan turene være der, hvor man taler om kendetegn for en sikker rute: Hvor er det bedst at gå, og hvor er det mest sikkert at krydse kørebanen?

Desuden skal børnenes opmærksomhed rettes mod de andre typer af trafikanter: Hvem er farlige, hvem er hurtige, hvem er langsomme, hvem har det svært, hvem skal jeg særligt passe på og hvornår? Hvor langt er de fra mig, og hvor længe er jeg om at komme over gaden? Skal jeg regne med, at de andre trafikanter husker at overholde reglerne?

Det kan være en god idé at afslutte et forløb i færdselsundervisning med, at børnene aflægger en gåprøve, hvor de på en bestemt rute viser, hvad de har lært om at gå ifølge færdselsreglerne. Afholdelse af gåprøve er en måde at evaluere undervisningen på, og den kan give et indblik i, hvad den enkelte elev kan og ikke kan som fodgænger. Dette kan eventuelt danne baggrund for undervisningsdifferentiering ved kommende forløb.

Træningen kan foregå som et egentlig færdselsforløb, men det er også oplagt at lade en gåtur til fx vandhullet indgå som en del af trafiktræningen.

Som cyklist

Når børn er 11-12 år, kan det forventes, at de kan cykle sikkert og følge færdselsreglerne i trafikken. Omvendt er der mange børn, der allerede cykler i trafikken som 7-8-årige. Det afhænger meget af det enkelte barn og af de lokale forhold. Hen imod slutningen af 2. klasse eller begyndelsen af 3. klasse er det passende at begynde på egentlig cykeltræning og -undervisning med relation til trafikken.

Eleverne skal lære de basale færdselsregler for cyklister, såsom hvor de må cykle, at de skal standse ved højttænder, hvordan de skal forholde sig ved kryds og rundkørsler og om korrekt tegngivning. Idet ikke alle elever er klar til at cykle i trafikken, bør den praktiske træning foregå på et lukket område, fx skolegården. Selvom eleverne har lært at holde balancen på deres cykel, er det fortsat vigtigt, at de får trænet deres manøvreferdigheder. At være en sikker cyklist kræver, at man har et overskud til at være opmærksom på trafikken. Derfor er det vigtigt, at eleverne kan se sig tilbage og til siden uden at miste balancen samt køre sikkert med kun én hånd, idet de skal kunne give tegn med den anden.

Også her vil det være oplagt at afslutte et træningsforløb med en lille cykelkøreprøve, hvor man tester, om eleverne har styr på start og stop, balance, køre med en hånd og orientering.

Når børnene bliver 10-12 år gamle, har de fleste samlet sig mange erfaringer med at færdes i trafikken, og de færdes ofte længere væk fra hjemmet på egen hånd. Derfor er kendskab til trafikken i det nære lokalområde ikke nok til, at de kan klare sig. De skal have viden og færdigheder, som gør dem i stand til at færdes sikkert selv i områder, som er ukendte for dem.

Cyklen som omdrejningspunkt

Børnene færdes stadig i høj grad som fodgængere, måske særligt på løbehjul og lignende. Derfor bør undervisningen stadig beskæftige sig med det at være fodgænger, men hovedvægten på mellemtrinnet bør dog lægges på undervisning, som har med cykling at gøre. Cyklen er næsten ethvert barns eje, og børnene kan have megen glæde af at cykle. En del børn er afhængige af at kunne bruge den som transportmiddel, og mange oplever stor glæde ved endelig at kunne være selvtransporterende. Denne glæde skal skolen være med til at fastholde, og samtidig skal skolen hjælpe med at få de elever op på cyklen,

som evt. ikke har cykling som en integreret del af hverdagen. Eleverne skal lære, at cykling i trafikken er en selvstændig aktivitet, som kræver særlige forholdsregler og kunnen. Det er ikke noget, man bare kan eller gør.

Eleverne på mellemtrinnet kan i højere grad sætte sig i andres sted og se tingene (og trafikken) fra andres synsvinkel. Det betyder, at de i højere grad end på tidligere trin har mulighed for at overskue en kompliceret situation og forudse, hvordan en situation eventuelt kan udvikle sig. Ligesom eleverne nu kan magte at køre ifølge reglerne for højre- og ubetinget vigepligt, for orientering ved sving og retningskift samt praktisere korrekt tegngivning i trafikken.

Undervisningen skal bidrage til at skærpe elevernes opmærksomhed for, hvad der kan ske, når de er i trafikken. De skal med andre ord øve sig i at være forudseende. Det vil sige, at de skal prøve at forudse, hvad de andre trafikanter vil gøre. Men de skal også prøve at forudse, hvordan deres egen adfærd vil eller kan virke på de andre trafikanter. Samtidig med at de kører på cykel, skal de tænke sig selv ind i det samspil, der er i trafikken. Det er derfor ikke nok at kunne klare cyklen og kende reglerne.

Cyklisterens opmærksomhed – eller mangel på samme – er eksempelvis medvirkende årsag til rigtig mange cykelulykker. Uopmærksomhed kan skyldes flere ting, såsom at cyklisten ikke kigger på vejen, ikke orienterer sig godt nok, ikke holder øje med medtrafikanter og deres hensigter, lytter til musik, læser sms'er eller andet. I den sammenhæng er det også centralt at tale om, hvordan man kører på cykel, når man færdes i flok, og at det faktisk kræver ekstra opmærksomhed fra den enkelte.

Cyklens lovpligtige udstyr samt brugen af cykelhjelme skal stadig tildeles opmærksomhed, ikke mindst fordi mange elever erfaringsmæssigt ellers lægger cykelhelmen væk, når de når 12-årsalderen. Cykelhelmen skal betragtes som cyklistens airbag, et meget enkelt og vigtigt sikkerhedsudstyr, som kan være med til at redde liv og førlighed. Ligeledes gøres opmærksom på brugen af refleksvest, som er med til at synliggøre en i trafikken.

Det kan anbefales, at man sætter fokus på cykling flere gange på de forskellige klassetrin, evt. med varieret fokus. Eleverne kan eksempelvis arbejde med at afprøve cyklens muligheder og begrænsninger samt egne muligheder og begrænsninger som cyklist. Det kan fx være at teste cyklens køre og bremseegenskaber på forskelligt underlag og køre med og uden bagage.

Ligeledes kan man sætte fokus på at lade eleverne identificere, hvad en sikker rute for cyklister er. Hvilke trafikmæssige foranstaltninger kan gøre en rute mere sikker, og hvilke steder i trafikken er de mest sikre steder at cykle? Her kommer eleverne til at arbejde med stisystemer, veje med forskellig trafikmængde, vejkryds og rundkørsler.

Man kan med fordel afslutte cykelforløbene med en cyklistprøve i 6. klasse, som tester elevernes viden og færdigheder som cyklist. Denne afholdes traditionelt set i samarbejde med politiet.

Bring virkeligheden ind i undervisningen

På de ældste klassetrin skal undervisningen i trafikale adfærd ses i et større perspektiv. Det er de sidste år af den obligatoriske undervisning, og her må inddrages alt, hvad en teenager skal lære inden kørekortet – under hensyntagen til trafikantroller og risici.

Her kan det ofte være en god idé at gå projekt- eller emneorienteret til værks, og det er afgørende, at eleverne involveres i projekterne. Det kan være en god idé med en tilgang til emnet, som udfordrer elevernes oplevelse af usårlighed. De store elever er klar over, at det kan være farligt at færdes i trafikken, men de er sjældent personligt bevidste om det. De føler sig usårlige, for de har kontrol over sig selv, cyklen eller måske knallerten. Enkelte elever sidder måske med et personligt kendskab til en ulykkes konsekvenser og omkostninger, men for de fleste er det meget abstrakt og dermed svært at forholde sig til.

Menneskelige beretninger, der kan bringe virkeligheden ind i klassen, er derfor helt centralt for undervisningen i de ældste klasser. Det kan både være gennem brug af gæstelærere, dokumentarfilm, reportager, samt hvis man har kendskab til et lokalt uheld, som man kan inddrage. Såfremt der tages udgangspunkt i en konkret begivenhed, er det vigtigt, at læreren udviser stor omtanke og respekt.

Disse virkelige beretninger kan med fordel give eleverne en indsigt i de mulige konsekvenser ved uhensigtsmæssig adfærd i trafikken, både af personlig og samfundsmæssig karakter. Kan jeg blive det jeg drømmer om, hvad vil det sige at være afhængig af andre, og hvad betyder det for mit liv med venner og familie?

Konfrontationen med virkeligheden kan sætte refleksioner i gang hos eleverne og lægger op til debat om adfærd, livsstil og ansvarlighed. Når elevernes eftertanke er sat i gang, skal der arbejdes videre med, at de får lov at undersøge, tælle, diskutere, interviewe, læse, konkludere og bearbejde.

Ad den vej er det vigtigt, at eleverne får indsigt og forståelse for regler for færden i trafikken, og at de gennem deres valg og fravalg har et stort ansvar for både deres egen og andres sikkerhed i trafikken. Eleverne skal opfordres til stillingtagen og ansvarsbevidsthed. At føle ansvar har noget at gøre med at kunne sætte sig ind i andre menneskers måde at tænke, føle og handle på. Derfor er det en god idé at eksperimentere med synsvinkelskift, så eleverne tvinges til at se tingene fra andre sider.

Det er vigtigt, at eleverne opnår viden og færdigheder til helst at undgå ulykker i at ske – og i hvert fald at minimere risikoen. I den forbindelse skal eleverne beskæftige sig med, hvad der forårsager trafikulykker, fx uopmærksomhed, alkohol og andre rusmidler samt fart. Ligeledes er det centralt, at eleverne opnår lyst, selvtillid og konkrete værktøjer til, hvordan de kan sige fra over for en given risikoadfærd.

3.2 Ulykkeshåndtering

Kompetenceområdet ulykkeshåndtering omfatter de kompetencer, den enkelte elev skal opnå for at kunne hjælpe sig selv og andre, hvis ulykken er sket. Gradvist skal deres kompetencer opbygges fra at kunne trøste og hente hjælp fra en voksen til på de ældste klassetrin at kunne handle mere direkte i forhold til tilskadekomne og ulykkesituationen.

Det centrale i ulykkeshåndtering er en række teknikker og handlinger inden for førstehjælpens fire hovedpunkter, som skal indøves. Der er brug for mange kompetencer hos eleverne, og der er rig mulighed for at udfordre elevernes forskellige læringsstile.

Hjælp og omsorg

På de yngste klassetrin skal undervisningen tage udgangspunkt i børnenes helt nære miljø og de ulykkestyper, der kan ske tæt på skolen, fx i skolegården eller på stisystemer tæt på skolen. Eleverne kan arbejde med, hvordan man først skal skabe sikkerhed, så den tilskadekomne ikke kommer endnu mere til skade. Det ved fx at fjerne cyklen fra den tilskadekomne. Det næste skridt er at tjekke, om personen er vågen, spørge hvor det gør ondt og tjekke, om personen bløder. Hvis den tilskadekomne ikke er ved bevidsthed, skal eleverne lære, hvordan de skal lejre personen i stabilt sideleje.

Eleverne skal lære, at det betyder meget, at de selv er rolige, at de taler beroligende og yder omsorg ved at holde i hånd og trøste. De skal også vide, at det kan være godt at varme den tilskadekomne med fx en jakke, så han/hun ikke fryser.

Endelig skal eleverne vide, at de skal tilkalde hjælp fra en voksen, og måske endda 112, hvis ulykken er alvorlig.

Der kan arbejdes med disse kompetencer ved fx at lade eleverne gennemspille et rollespil, der tager udgangspunkt i et hverdagsuheld, fx som cyklist eller fodgænger. Før rollespillet taler klassen om, hvilke uheldssituationer de har kendskab til eller har været ude for, og hvordan de handlede i de pågældende situationer. Dernæst laver de situationsøvelser, hvor de prøver at sikre vedkommende, tjekker om den tilskadekomne er ved bevidsthed, tilkalder hjælp og sidst sørger for at trøste og berolige eller at lejre den bevidstløse i stabilt sideleje, så vejtrækningen sikres.

Ligeledes er det oplagt at inddrage elevernes egne oplevelser. Mange elever vil kunne byde ind med ulykkesoplevelser, de har haft på vej til skole eller lignende. Det drejer sig ofte om det nære, om kammerater og andre fra skolen, som er væltet på deres cykel, som er blevet ramt af en bil eller på anden måde er kommet til skade i trafikken. Det vil være oplagt at inddrage disse beretninger i undervisningen og tale om, hvad eleverne med udgangspunkt i oplevelserne gjorde/kunne have gjort i relation til ulykkeshåndtering.

Førstehjælp

Når eleverne når 10-12-årsalderen er de både fysisk og modenhedsmæssigt i stand til at hjælpe yderligere i forbindelse med ulykker. Mange af dem færdes på cykel, og det vil være oplagt at lade undervisningen tage udgangspunkt i cykelulykker.

Eleverne skal nu lære at sikre ulykkesstedet i områder, hvor der er nogen trafik. De skal eksempelvis kunne vurdere, hvornår der er behov for at standse trafikken, så andre trafikanter forhindres i at ramme den tilskadekomne og gøre yderligere skade. De skal præsenteres for en advarselstrekant og lære, hvordan de konkret kan standse trafikken, hvis det er nødvendigt.

Eleverne skal stadig arbejde med, hvordan de tjekker om den tilskadekomne trækker vejret samt kunne skabe frie luftveje hos personen.

Ved tilkald af hjælp lærer eleverne at ringe 112, at oplyse navn, hvor ulykken er sket og at give en beskrivelse af, hvad der er sket. Eleverne skal vide, at de altid kan lave et nødopkald fra en mobiltelefon, også selv om der ikke er et SIM-kort i telefonen, eller hvis den ikke er låst op.

Rollespillet, beskrevet tidligere, kan på glimrende vis gentages, denne gang udbygget med øvelser i håndgreb, håndtering af frakturer, slag af hovedet, standsning af større blødninger og involvering af andre hjælpere. Eleverne kan bl.a. øve sig på at lægge en forbindelse ved forvridninger og/eller forstuvninger samt lave en armslynge, hvis der er sket en skade på armen. Desuden skal eleverne vide, hvordan de skal forholde sig ved hovedskader. Der kan være risiko for hjernerystelse, og man kan arbejde med at give eleverne en forståelse af, hvad en hjernerystelse er, hvordan den skal behandles og ikke mindst, hvorfor den rette behandling er vigtig.

Livreddende førstehjælp

I de ældste klasser skal eleverne lære at give livreddende førstehjælp ved tilskadekomst i trafikken. Det er naturligt at lade undervisningen tage udgangspunkt i konkrete hændelser og situationsbeskrivelser, hvorigennem eleverne skal opnå viden, færdigheder og ikke mindst mod til at hjælpe ved trafikulykker.

Rollespil, praktiske øvelser og forskellige dilemmaer er centrale elementer i undervisningen – alle tilrettelagt på en måde, så eleverne får de rette færdigheder, men også på en måde som lægger op til at eleverne kan være udforskende på området. Man kan lade arbejdet tage udgangspunkt i temaer som en tur i byen, bag i bilen eller en stille villavej.

Læringsmæssigt skal eleverne nu lære at skabe sikkerhed omkring en ulykke ved dels at standse trafik omkring ulykken og hvis nødvendigt at lave en nødflytning af den tilskadekomne. På disse trin kan det godt forventes, at eleverne kan lære at overskue en situation med flere tilskadekomne.

Eleverne skal have viden og redskaber til at kunne vurdere ulykkens omfang og grad af alvorlighed, er den livstruende eller ej? De skal eksempelvis lære at tjekke A: Om der er fri luftvej, B: Om der er normal vejrtrækning og C: Om der er problemer med blodkredsløbet. Det sidste undersøges ved at se efter, hvorvidt personen er bleg og/eller koldsvedende, som er typisk tegn på chok.

Dette skal de bl.a. bruge, når de tilkalder hjælp, så de både kan vurdere, hvilken hjælp der er brug for og kan give uddybende forklaring til alarmcentralen eller fx sundhedsfagligt personale på skadestuen.

Sidst skal eleverne lære, hvilken hjælp der er brug for, hvis en tilskadekommet er i livsfare. Eleverne skal afprøve teknikker i hjertelungeredning samt i, hvad de skal gøre i tilfælde af store blødninger.